TĚLOVÝCHOVNÝ A SPORTOVNÍ TISK V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH OD SVÝCH POČÁTKŮ DO PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ

SPORTS JOURNALISM IN ČESKÉ BUDĚJOVICE FROM ITS BEGIN- NINGS TO THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

H. Pavličíková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd

Abstract

It is indisputable that provincial periodicals perform a pivotal role in all spheres of local life because they, unlike national papers, make a seminal contribution to the local people's identification with their region and its particular segments. The inextinguishable task of local papers and magazines is to encourage the population's getting involved in regional affairs and bolster their integration into diverse activities, including sports pursuits. From this perspective we often cannot make a full appraisal of the informational, political and social function of local media which frequently remain beyond the intellectual curiosity of pundits. Among others, this article is focused on stimulating greater interest in this subject through presenting hitherto unpublished survey of the origins and development of Czech and German sports papers and periodicals published in České Budějovice till the mid- 20th century. The readership of these publications constituted a public to whom preoccupation with regional sports activities became the cement of coherence. The České Budějovice-based sports publications participated in organising particular gatherings (such as mass gymnastic events; Sokol gymnastic festivals; competitions; general assemblies); shared in building new facilities and stadiums, and promoted the cohesion of club membership by recognising sports pursuits as leisure-time relaxation. Last but not least, in troubled times they provided their readers with support and encouragement. Since the development of journalism in Budějovice was affected by the long-time coexistence of Czech and German communities, there were both political and interest periodicals published in Czech or German language, which was also the case of sports oriented newspapers.

Keywords: periodicals; sport; physical education; journalism

Souhrn

Role lokálního periodického tisku ve všech oblastech života společnosti je neoddiskutovatelná, protože na rozdíl od periodik celostátních přispívají k tomu, aby napomáhala k identifikaci obyvatel jednotlivých obcí s jejich regionem a jeho konkrétních částí. Podporovat participaci lidí na událostech v regionu a jejich integraci do různých aktivit v řadě oblastí včetně tělovýchovných a sportovních je neopominutelnou funkcí regionálních novin a časopisů. Z tohoto úhlu pohledu často nedokážeme informační, politickou a sociální roli lokálních médií dostatečně docenit a rovněž často bývají regionální média na okraji hlubšího badatelského zkoumání. Mimo jiné i pro zvýšení zájmu o dané téma se tato stať věnuje dosud nepublikovanému přehledu o počátcích a vývoji českého a německého sportovního a tělovýchovného tisku v Českých Budějovicích a jeho vývoji až do poloviny dvacátého století. Čtenáři těchto periodik představovali publikum, které bylo svým zájmem o tělovýchovné a sportovní dění v regionu velice silně motivováno k dalším aktivitám. Českobudějovická sportovní a tělovýchovná periodika pomáhala při organizaci jednotlivých akcí (hromadných cvičení, sletů, soutěží, valných hromad), při stavbě nových budov a stadiónů, přispívala ke stmelování členské základny, která v tělovýchovných a sportovních aktivitách spatřovala mimo jiné náplň volného času a potřebu relaxace. A v neposlední řadě v těžkých dobách dokázala své čtenáře povzbudit. Vývoj novinářství v Českých Budějovicích byl ovlivněn dlouholetou společnou historií českého a německého obyvatelstva, proto vedle sebe existovala

politická i zájmová periodika vycházející buď v českém, nebo v německém jazyce. Tak tomu bylo i v případě tělovýchovné a sportovně zaměřených listů.

Klíčová slova: periodický tisk; sport; tělovýchova; žurnalistika

Úvod

V souvislosti s několika století trvajícím společným soužitím českého a německého obyvatelstva v Českých Budějovicích je zajímavé sledovat i vývoj periodického tisku v tomto městě. První periodika, která v Českých Budějovicích vycházela, byla německá a vycházela v roce 1848. Jednalo se o titul *Der Löwe*, který změnil téhož roku název a vycházel s označením *Der Bürgerfreund*. Mnohem delší historii si zapsaly v roce 1852 německé noviny *Anzeiger aus dem Südlichen Böhmen*, které po změně názvu v roce 1862 na *Budweiser Kreisblatt* vycházely až do roku 1920. Obdobně od druhé poloviny 19. století (od roku 1873) vycházely německé noviny *Budweiser Zeitung*, které svou existenci ukončily až v květnových dnech roku 1945. První českobudějovický periodický tisk vydávaný v českém jazyce se objevil v roce 1864, měl název *Budivoj* a zanikl na začátku první světové války. Po ní se v Českých Budějovicích začal rozvíjet tisk politických stran, jako byl lidovecký *Hlas lidu* (1906-1938, 1945-1948), sociálně demokratický *Jihočech* (1918-1938, 1945-1948), národně demokratický *Republikán* (1919-1935) a národně sociální *Stráž lidu* (1899-?). Nezávislým periodikem se staly v období 1895-1941 *Jihočeské listy*. V době 2. světové války vydávalo Národní souručenství list *Jihočeská jednota* (1939-1945). V prvních desetiletích dvacátého století se začaly objevovat i specializované časopisy, z těch českých si dlouhou existenci držel regionálně a hospodářsky zaměřený *Technický jih* (1929-1950), z kulturně společenských titulů není možné opomenout například *Probuzení* (1911-1919), *Kormidlo* (1921-1923) či *Jihočeský přehled* (1926-1932). Ze zájmově a vlastivědně zaměřených německých periodik se čtenářskému zájmu těšily časopisy *Der Dorfbote* (1922-1935), *Der Handwerker* (1906-1935) a hlavně *Waldheimat* (1924-1933). S ohledem na obsah naší stati je potřebné konstatovat, že i sportovní periodika vycházející v Českých Budějovicích v zásadě kopírovala vývojová specifika politicky i zájmově orientovaných listů. I v případě periodických publikací zaměřených výhradně na sport vycházely jako první tiskoviny německé, konkrétně se jednalo o titul *Bericht des Deutschen Turnvereines in Budweis*, který vycházel nepravidelně většinou při příležitosti významné události v českobudějovické německé tělesné výchově a sportu. Dochovaly se dva výtisky, které zahrnují vždy delší časový úsek, první se vztahuje k období 1889-1894, druhý k padesátiletému výročí spolku a zahrnuje tedy období od roku 1862 do roku 1912. K tomu je ovšem potřebné dodat, že tyto tiskoviny vycházely z ročních výročních zpráv, které se bohužel nedochovaly. Jiný sportovně orientovaný titul v německém jazyce vydáván nebyl. První český tělovýchovný a sportovní periodický titul vycházející v Českých Budějovicích od roku 1911 byl *Věstník Sokolské župy Husovy*. Na rozdíl od tohoto *Věstníku*, který se zabýval sokolským hnutím v celém jihočeském regionu, se *Zpravodaj tělocvičné jednoty Sokol I. v Českých Budějovicích* věnoval výhradně dění v metropoli jižních Čech. Periodikem s neoddiskutovatelnou žurnalistickou a odbornou úrovní byl nesporně *Jihočeský sportovní týdeník* (1922-1941). Zaměřoval se na ta sportovní odvětví, která byla provozována nejen v Českých Budějovicích, ale v celém jihočeském regionu. Mezi lety 1934-1939 byl vydáván časopis *Atlet SKCB*, který byl v roce 1940 vystřídán časopisem *Jihočeský atlet*. Ten vycházel od 14. 1. 1940 do roku 1941. Po druhé světové válce se nepodařilo ve městě obnovit ani jeden z českých sportovních a tělovýchovných listů. V roce 1948 vycházel krátce *Sokol na Jihočesku*. Periodika a tištěné prameny jsou v následujícím přehledu řazeny tak, jak na sebe navazovaly v časových úsecích, ať už to bylo z hlediska obsahu nebo formy.

Bericht des Deutschen Turnvereines in Budweis (1862-1912, 1889-1894)

Dva výroční tisky zachycující v různě dlouhých časových obdobích historii a činnost prvního německého výlučně tělovýchovného spolku v Českých Budějovicích s názvem Budweiser Turnverein¹ patří k významným informačním zdrojům, z nichž získáváme přehled o charakteru činnosti v jednotlivých letech, o počtu cvičebních hodin, o počtu členů, včetně přehledu o jejich profesích, o inventáři spolku

¹ Budweiser Turnverein zahájil svou činnost v roce 1862, změna názvu na Budweiser Deutscher Turnverein se uskutečnila v roce 1884. Podrobně o historii spolku v publikaci Jana Štumbauera z roku 2014 *Dějiny německé spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1945*.

včetně knih. Ale zejména se jedná o zprávy vztahující se například k přípravám výstavby budovy, kde by probíhala prostná, nářadový tělocvik či pořadová cvičení – tedy k Německému domu, který dnes známe jako Dům kultury Slavie a kde začal spolek působit v roce 1872. Například z hlediska počtu cvičenců v daném kalendářním roce byl budějovický Turnverein řazen roku 1892 v rámci Rakouska na osmé místo z celkem 460 tělovýchovných spolků (pořadí bylo: Praha, Vídeň I, Vídeň II, Reichenberg, Jablonec, Graz, Brno). (Bericht 1889-1894, 15) Budweiser Deutscher Turnverein pořádal řadu významných akcí, jedna z nich byla s přesahem do celého Rakouska - v roce 1892 se uskutečnily na Střeleckém ostrově v pořadí šesté turnerské cvičební slavnosti – das VI. Deutsch-österreichische Kreisturnfest in Budweis. Z řady informací, které se k této akci dochovaly, se jeví jako poměrně zajímavá poznámka, která připomíná, že nebylo vůbec jednoduché takovou významnou akci do Budějovic prosadit. V dané době se jednalo o město, ve kterém co do počtu obyvatel převládala česká většina. A zejména z tohoto důvodu se zpozdily přípravy takové významné akce, protože o jejím konání v Budějovicích bylo rozhodnuto až na poslední chvíli. (Bericht 1889-1894, 23) Historie spolku byla na stránkách výročních tisků prezentována jako součást života Němců v jejich otcovském městě, důležitým sdělením je jistě i konstatování, že Budweiser Turnverein (Budweiser Deutscher Turnverein) byl v Českých Budějovicích prvním spolkem s výrazným německým vlivem (Bericht 1862-1912, 3). Zejména charakteristika padesáti let činnosti spolku bilancuje tento významný časový úsek a v analogii na lidský život uvádí, že se jedná o časový rámec jedné generace. Nepřehlédnutelné jsou také uváděné přínosy tělesných cvičení na každého jedince, který se do činnosti spolku zapojí – jedná se o osvobozující pocit z dobře vykonané práce, radost, přátelství, o pocity, kdy smutek a starosti zůstávají stranou. (Bericht 1862-1912, 3). V úvodním článku s názvem „Vorwort. Liebe Turngenossen und Freunde!“, jehož autorem byl v dubnu 1912 Karl Schramm (tehdy klubový referent), se dovídáme, že každý rok vydával spolek výroční zprávy, které byly vždy důležitým informačním zdrojem k sestavení historie spolku, jejichž autory byli zejména Hugo Kraus, Ottokar Modry a Josef Stegmann. (Bericht 1862-1912, 4). Bohužel žádná z těchto dílčích zpráv, které mapovaly konkrétní kalendářní rok, se nedochovala, a proto o jejich existenci víme nepřímo pouze z tohoto svědectví.

Atlet SKČB (1934-1939)

První číslo časopisu vyšlo 24. 11. 1934, redaktory prvních čtyř čísel byli Ervín Pollak a E. Schling (bez uvedení křestního jména), dvojčíslo 7-8 redigovali Karel Nedobitý a Antonín Buršík, další dvojčíslo 9-10 vyšlo pod redakčním dohledem Karla Augustina, další čísla časopisu již na první straně redaktory neuváděla. Druhý ročník 1936/1937 začal vycházet 20. 2. 1936 s podtitulem „Soukromý tisk atletů SKČB“, redakčním řízením byl pověřen Karel Augustin a K. Kovářová (opět bez uvedení křestního jména), jak dokládá informace na poslední osmé straně druhého čísla z 18. 3. 1936, kde jsou poprvé zaznamenány podrobnější údaje: „Náš časopis vychází 12krát do roka, redakci vedou Kovářová a Augustin za spolupráce Chuma a Nedobitého.“ Další údaje o redakčním řízení nejsou až do roku 1939 uváděny, i když je z obsahu jednotlivých článků a zkratk jmen autorů pod nimi patrné, že nejčastějším přispěvatelem byl Karel Nedobitý,² který výrazně ovlivnil charakter listu, neboť vedle toho, že byl vynikajícím atletem, zároveň se intenzivně věnoval zpracování přehledů a statistik o atletickém dění ve městě i celém regionu. To vše publikoval i na stránkách Atletu SKB. Časopis se nevymykal tradici prvního čísla většiny periodik, ke které patří základní obsahové zaměření, proto můžeme z „Programového prohlášení“ vybrat některá důležitá sdělení, například fakt, že se jednalo o první časopis svého druhu v jižních Čechách, který byl výhradně zaměřený na atletiku. „*Skončili jsme svou celoroční úspěšnou lehkootletickou činnost a je naší povinností, abychom ani v zimních měsících neustali v práci pro náš odbor. ... Dobrému jménu svého klubu a svého odboru jsme povinni vytvořit časopis, který by skutečně odpovídal naší vyspělosti a našemu vedoucímu postavení v jihočeské i čsl. atletice. Redaktoři.*“ (Atlet 1934, 1/1) K formální stránce časopisu je možné konstatovat, že na rozdíl od jiných periodik byl psán na klasickém psacím stroji a dále kopírován. Struktura listu se řídila aktuálním atletickým děním, proto ji nelze zobecnit rozložením do klasických rubrik. Nicméně pečlivě zpracovanými výsledky jednotlivých soutěží, přehledy regionálních atletických rekordů a statistikami

² Karel Nedobitý (1905 -1986) byl československým atletem, bývalým držitelem československých rekordů na 5 km a 10 km, několikanásobným mistrem ČSR na 5 km a 10 km, reprezentoval ČSR na olympijských hrách v Paříži (1924) a Amsterdamu (1928). Působil jako trenér a novinář, zpracoval řadu ročenek o atletice (Archiv práce v lehké atletice).

na konci každého kalendářního roku se časopis jednoznačně řadí k významným informačním zdrojům o osobnostech a událostech regionální lehké atletiky v daném období. Poslední číslo *Atleta SKČB* bylo vydáno 10. 12. 1939. Poté změnil název na *Jihočeský atlet*, který ovšem vycházel v obtížných podmínkách druhé světové války a přes veškerou snahu nemohl vycházet dlouho, jak je zřejmé z následujících pasáží této stati.

Jihočeský atlet (1940-1941, 1944-1945)

Jak už jsme uvedli v úvodním přehledu, začal *Jihočeský atlet* (s podtitulem *Soukromý tisk jihočeských atletů*) vycházet 14. 1. 1940, ještě dvě první čísla v roce 1941 vyšla jako samostatný titul, od čísla třetího z 20. 2. 1941 se *Jihočeský atlet* stal přílohou *Jihočeského sportovního týdeníku*. Z měsíčníku se stal týdeník, jak ostatně dokládá vyjádření Karla Nedobitého: „*Jihočeský atlet bude nyní vycházet týdně v Jihočeském Sportovním Týdeníku... Všechny sportovní kluby budou nyní pravidelně sledovati naši celoroční činnost a jistě mezi sebou získáme nejen nové přátele, ale hlavně zájemce o lehkou atletiku.*“ (Nedobitý 1941, 1) V tomto formátu vycházel *Jihočeský atlet* až do konce roku 1941, spolu s *Jihočeským sportovním týdeníkem*. *Jihočeský sportovní týdeník* dnem 31. 12. 1941 ukončil svou činnost. Karel Nedobitý však chtěl dění v českobudějovické i jihočeské atletice nadále udržet alespoň základními informacemi a fotografiemi, proto zpracovával v dalších letech druhé světové války tabulky a statistiky, které byly vydávány jako *Archiv práce v lehké atletice*, jednalo se o roky 1942, 1943 i 1944. Skutečnost, že českobudějovický atletický oddíl mohl vykonávat svoji činnost i v období druhé světové války, zřejmě souviselo i se skutečností, kterou uvádí Karel Nedobitý ve *Výroční zprávě lehkootletického odboru S. K. Budějovice – 25 let budějovické atletiky 1917 – 1942*: „*Také SKB se přihlásil mezi zástupce Kuratoria a mnoho administrativní práce si vyžádalo vyplňování dotazníků. Rovněž do IV. kursu Kuratoria byli vysláni atleti Kolář a Bonuš, který se zúčastnil i V. speciálního tělovýchovného kursu. Z jara budou školeny také instruktorky SKB, takže v tomto ohledu je o atletický dorost u nás všemožně postaráno, v rámci převýchovy mládeže. Atleti SKB první zavedli povinný árijský pozdrav mezi členy a svým darem 500 K pro Německý Červený Kříž se postavili v čelo této sbírky mezi atletickými kluby.*“ (Nedobitý 1942) S touto skutečností pak souvisely některé polemiky, které se ohledně osobnosti Karla Nedobitého vedly. Není snadné odhadnout, do jaké míry ovlivnil obnovení *Jihočeského atleta* blížící se konec druhé světové války, nicméně je skutečností, že list byl jako samostatné periodikum znovu vydáván od 12. 12. 1944 do 30. 11. 1945 s podtitulem *Oběžník lehkootletického odboru S.K. Budějovice*. Celkem vyšlo v tomto období 16 čísel, která byla převážně věnována hodnocení deseti let českobudějovického atletického tisku, který se od roku 1934 věnoval informacím a komentářům o atletice, rovněž se celkem logicky objevovaly články o nových možnostech k rozvoji sportu – nejen atletiky – v osvobozené republice.

Jihočeský sportovní týdeník (1922-1941)

První číslo tohoto periodika vyšlo 7. března 1922 a bylo prezentováno na úvodní straně jako oficiální orgán Jihočeské župy fotbalové a Jihočeské odbočky Česko-slovenského fotbalového svazu v Českých Budějovicích. Postupně se v průběhu své devatenáctileté historie stalo oficiálním orgánem Jihočeské župy ledního hokeje, Jihočeské skupiny rozhodčích, Jihočeské župy házené, českobudějovických poboček Československého ski-klubu a Šachové župy. Jednotlivá vydání obsahovala většinou 4 strany. S výjimkou posledních čísel byl odpovědným redaktorem časopisu Václav Stehlíček, což je s ohledem na to, že měl týdeník devatenáct ročníků, zcela ojedinělé. V posledních číslech časopisu až do 14. 5. 1941 byl odpovědným redaktorem František Havel.

Jihočeský sportovní týdeník byl založen s cílem „... sloužit zájmům a podpoře všech vážných sportů a chce loyálně a nestranně publikovati vše, co bylo na tomto poli vykonáno ... jedině nezištná snaha o povznesení sportu byla pohnutkou jeho založení.“ (JST³ 1922, 1/1) Co bylo míněno vážnými sporty, lze vysledovat z jednotlivých rubrik, které byly v záhlaví týdeníku vyjmenovány v abecedním pořadí (ponecháváme v původním pravopisném znění): americké hry, atletika lehká i těžká, boxing, bruslařství, cyklistika, football, fotoamatérství, házená, hockey, lyžařství, skauting, šachy, tennis, turistika, vodní sporty, voley-ball. Je celkem logické, že v době, kdy nebyl dostatek krytých ploch pro sportování, a řada sportů byla vázána na konkrétní klimatické podmínky, byly jednotlivé rubriky obsahově vázány na určité roční období. Z programového prohlášení vyplývá, že *Jihočeský sportovní týdeník* navazoval

³ JST – Jihočeský sportovní týdeník.

na periodikum, které vycházelo dříve, ale velmi krátkou dobu: „... *Nejsme první, kteří předkládáme Vám 1. číslo sportovního časopisu pro jižní Čechy. Snaha o organizaci v jihočeském sportu podnítila svého času několik sušických sportovců k založení týdeníku Jihočeský Sport.*“ (JST 1922, 1/1). Je škoda, že se žádné z čísel nedochovalo, abychom mohli ukázat návaznost Jihočeského Sportu a Jihočeského sportovního týdeníku. Ačkoli se časopis chtěl vyhnout stranictví (JST 1922, 1/1), nebylo to s ohledem na určité společenskopolitické události možné, zejména pokud se jednalo o financování sportu, neboť i v období první republiky - obdobně jako dnes - bylo vázáno mimo jiné na veřejné prostředky. I proto se v článku „Jednali sportovci před volbami správně?“ objevily názory, že vládnoucí politické strany nedávají do tělovýchovy a sportu dostatek finančních prostředků, jak vyplývá z následujícího: „*Chceme, aby se těchto veřejných prostředků užilo pro tělesnou i duševní výchovu naší mládeže. Máme však dosud málo sympatií pro tyto snahy u vládnoucí dnešní generace.*“ (JST 1929, 4/ 4) Ačkoli měl časopis v názvu „jihočeský“ nevěnoval se pouze sportovním informacím a komentářům o dění v jihočeském regionu, ale přinášel zprávy o sportu v celé naší republice i ve světě. Největší pozornost byla v obsahu věnována fotbalu. Ke specifickým *Jihočeského sportovního týdeníku* patřilo i to, že obsahoval sportovně zaměřený fejeton (tehdy Feuilleton), tedy žánru, který měl a dosud má v české žurnalistice dlouholetou tradici a důležité žánrové postavení, přesto nebylo běžné, aby byly pravidelně publikovány fejetony na sportovní téma, jako tomu bylo v *Jihočeském sportovním týdeníku*. Vzhledem k této specifčnosti zařazujeme z jednoho takového fejetonu ukázkou: „*Za bariérou stojí starší, vážnější pán. Chování jeho arcí není zcela vážné, je vidět, že je v rozčilení. Ulevuje si chvílemi tlumenými výkřiky. Stojí za brankou „nepřátelskou“ a čeká až „jeho“ mužstvo dá goal. V tom příznivá situace, kdosi se utrhne, rána na goal, brankář však chytá. Pán se neudrží: Kdyby ten brankář stál uprostřed, tak to nemohl chytit. A on musel zrovna stát u tyče. Nato se ozve kdosi z obecnstva: Voní si myslej vašnosti, že tam ten golman má dělat třetí štangli?*“ (JST 1929, 4/2) *Jihočeský sportovní týdeník* zůstal dodnes v rámci našeho regionu zcela ojedinělým sportovně zaměřeným periodikem, které se již nikdy nepodařilo obnovit.

Zpravodaj tělocvičné jednoty Sokol I. v Českých Budějovicích (1927-1939)

V knihtiskárně Karla Fialy začalo v 15. 1. 1927 pod redakčním vedením profesora českého dívčího reálného gymnázia Františka Bezděka vycházet periodikum, které si za cíl vytкло informovat o činnosti jednotlivých sokolských odborů, o plánovaných akcích i o záměrech do budoucna: „... *proto přistupujeme k vydávání Zpravodaje tělocvičné jednoty Sokol I. v Českých Budějovicích, abychom se poznávali, abychom se jím uvědomovali o celé práci jednoty v tělocvičnách.*“ (Zpravodaj 1927, 1/1). Z programového prohlášení s titulkem „Milému členstvu bratrský pozdrav“ také vyplývá obsahové směřování k sokolsky výchovnému a vzdělávacímu cíli. Explicitně se rovněž uvádí, že „... *směr Zpravodaje bude tedy nepolitický.*“ (Zpravodaj 1927, 1/1). Což bylo záměrem nejednoho sportovního a tělovýchovného periodika té doby, ale s ohledem na řadu historických okolností zůstávalo jen u přání, jak dokazuje článek z května 1939 „O jedné národní nezbytnosti“, který cituje názory Eduarda Basse na okupaci Československa. (Zpravodaj 1939, 5/68) Za dobu existence *Zpravodaje* ve vedení redakce kromě Karla Bezděka působili od ročníku 1932-33 Karel Faltys, po něm v letech 1938-1940 Karel Fiala.

Měl-li se stát *Zpravodaj*, vycházející na osmi stranách, něčím víc než – obrazně řečeno – sokolskou informační hovorinou, pak tomu musela odpovídat i struktura jednotlivých rubrik, které byly většinou následující:

- a) Z odborů – sbor mužů, - sbor žen, - odbor lyžařský (zařazováno podle ročního období), - odbor volejbalový (opět zařazováno podle ročního období),
- b) Z redakce (o plánovaných článcích, které budou zařazovány v dalších číslech),
- c) Tělesná cvičení v různém věku,
- d) Různosti (Různé) – zprávy z členských schůzí.

Zajímavou součástí každého ročníku se stal seznam všech členů jednoty, většinou ho obsahovalo jedno z prvních čísel. Z rubriky „Tělesná cvičení v různém věku“ nás zaujal takovýto apel: „*Chceš brzy zestárnout? Pak nečti další řádky! Chceš-li však uchovat zdraví a svěžest duchovní i tělesnou až do stáří, půjdeš si pro radu. Obdržíš ji zdarma každé pondělí a pátek od 18 ½ do 19 ½ a od 20 do 21 hod. v tělocvičné gymnasia.*“ (Zpravodaj 1927, 2/16)

Pokud bychom měli označit jedno téma jako stěžejní, to znamená takové, které se objevovalo nejčastěji, pak takovým tématem jednoznačně byly stavební úpravy Sokolského ostrova a příprava výstavby sokolovny. Je jenom škoda, že se nedochovala všechna čísla *Zpravodaje*, protože bychom mohli mít kompletní přehled jednotlivých fází přípravy a vlastní stavby konkrétních objektů. Rok 1931 byl věnován rozsáhlým pracím na úpravě Sokolského ostrova. Pozornost byla soustředěna na vybudování nové moderní plovárny, s tím ale zároveň bylo nutné zasypat starou plovárnu, a dokončovaly se práce na základech budoucí sokolovny: „*Dokončují se práce základové, zadané v minulém roce. Buduje se šatna a nářadiště. Připravuje se odbourání jižní dřevěné tribuny stadionu a její nahrazení tribunou zemitou, jež bude posunuta k sokolovně. Tím bude dosaženo prodloužení stadionu a běžecké dráhy pro překážkový běh na 120 m a vhodného místa pro nářadový tělocvik.*” (Zpravodaj 1931, 7/91) Z jednotlivých čísel *Zpravodaje* je zřejmé, že se původní záměry realizovaly velmi obtížně, orgány sokolské jednoty se potýkaly s nedostatkem financí, stavební práce se protahovaly, a proto nepřekvapuje, že v roce 1936 se objevily diskuze, zda vůbec sokolovnu dostavět - a pokud ano, potom s konkrétními opatřeními ke zlevnění stavby. Nakonec se vše podařilo, jak dokládají nejenom informace ze *Zpravodaje*, ale i doba současná, kdy sokolovna tvoří zajímavou architektonickou dominantu města. Na rozdíl od *Věstníku sokolské župy Husovy*, kterému se budeme věnovat v další části naší stati, a který svým obsahem pokrýval celý jihočeský region, soustředil se *Zpravodaj* na sokolské hnutí v Českých Budějovicích.

Věstník Sokolské župy Husovy (1911-1941)

Když začal 15. 7. 1911 vycházet *Věstník Sokolské župy Husovy*, tehdy pod redakčním vedením Adolfa Nováka, Karla Ausobského a Františka Vodňanského, nikdo netušil, že do jeho historie zasáhne obě světové války. V roce 1914 přestal *Věstník* vycházet na dobu šesti let, obnoven byl až v roce 1920, kdy opět začal psát svou další historii, která byla přerušena zákazem činnosti sokolských organizací, a s nimi zanikl i *Věstník* - bylo to v roce 1941. Ve vedení redakce se během existence *Věstníku* vystřídali - vedle již v úvodu zmiňovaných redaktorů - Bohumil Vančata, Eduard Moravec a Bohuslav Potůček. Z „Programového prohlášení“ 1. čísla časopisu vyplývá, že chce být skutečným hlasatelem sokolských ideálů v nejširších vrstvách jihočeského lidu a mocnou vzpruhou opravdového sokolského života. Autor „Prohlášení“ František Vodňanský k tomu dodává: „*Vždyť jest stále ještě mnoho lidí u nás, kteří o Sokolstvu nevědí buď nic, nebo velice málo, anebo mají o něm falešné představy. . . Vidíme, že zde na českém jihu je především potřeba burcovat českého člověka, zatrásti dřímajícím českým citem a vyvolati v lidu našem s člověkem srostlou lásku k národu.*“ (Věstník 1911, 1/2) I z toho je zřejmé, že nešlo pouze o tělesné obrození českého národa, ale i o morální a vlastenecké hodnoty, které měly být podporovány: „*... přičiňme se, aby se splnil sen našich zakladatelů a Sokolstvo české bylo skutečně „národem ve zbraní“, pohotovým odraziti každý útok, ať přichází ze strany kterékoliv.*“ (Věstník 1911, 1/2) V obsahu prvního čísla dále nacházíme i úvahy o tom, že sokolská župa nesmí opomíjet nic, co by mohlo přispět ke zvýšení stálého pokroku - a protože k pokroku přispívají noviny a časopisy, vedla vytrvalá snaha župního předsednictva k založení *Věstníku*. *Věstník* měl po celou dobu své existence především informační funkci, jak napovídá jeho struktura rozdělená do jednotlivých rubrik: Zprávy úřední, Výkazy činnosti jednot župy Husovy, Besídka sokolská, Zprávy z okrsků a jednot. Pravidelně jednou za rok byl na stránkách *Věstníku* podáván přehled o všech okrscích a jednotách, a to velice podrobně - byly evidovány nejen počty členů, ale i vykonané přednášky, veřejná cvičení, používání krojů, vycházky a podobně. V období, kdy začínaly přípravy na hromadná vystoupení, od místních cvičení až po všesokolské slety, objevovaly se na stránkách *Věstníku* přesné podrobné popisy nákrasy jednotlivých cvičebních útvarů. Navíc bylo možné, aby se členové dílčích jednot vyjadřovali ke způsobu a aktuálnímu stavu přípravy. Tuto situaci například dokresluje připomínka z roku 1912 k přípravám na VI. všesokolský slet, kde se uvádí, že „*... pokud se týče zvláštního vystoupení žen na VI. sletě, odřeknuta byla naše účast, protože šerm krátkou holí není možno do té doby správně nacvičiti.*“ (Věstník 1912, 1/13) Redaktoři se často museli potýkat jak s nedostatkem peněz na vydávání periodika, tak i s malým množstvím příspěvků, proto býval obsah výjimečně omezen z tradičních 16 stran na počet stran od čtyř do osmi. Tento problém se objevil zejména po první světové válce a krátce před začátkem druhé světové války: „*... řada bratrů do Věstníku nepíše, snad zapomněli, snad zpohodlněli. . . Náklad na tisk je obrovský. Honorářů se nevyplácí ani haléře, a přece po finanční náklad hrozí stále Věstníku zastavení.*“ (Věstník 1920, 18/168) Je potřebné konstatovat, že po dobu pětadvaceti let své existence plnil *Věstník* jedinečnou úlohu v organizační, informační a vzdělávací práci pro sokolské hnutí v celém

jihočeském regionu – v tomto smyslu byla jeho role jedinečná a nezastupitelná. Obdobně zaměřené periodikum s takovým dosahem nevycházelo.

Sokol na Jihočesku (1948)

Po roce 1945 došlo k výrazným organizačním a strukturním změnám v českém (a tím i česko-budějovickém) periodickém tisku. Se vznikem Národní fronty mohly politické strany vznikat pouze s jejím souhlasem. Zároveň nově zřízené ministerstvo informací svou vyhláškou z 18. 5. 1945 v zásadě určilo strukturu periodického tisku v zemi: souhlas s vydáváním novin a časopisů mohly obdržet pouze státem uznané politické strany, státní úřady a veřejnoprávní instituce, a také masové a zájmové organizace celonárodního významu, které prokázaly na vydávání veřejný zájem. Současně s tím byly zastaveny všechny legální noviny a časopisy, které vycházely za okupace. (Bednařík, Cebe 2006, 34) Dalším regulačním prvkem pro vydávání periodického tisku se stala zásada, že v případě podání více žádostí o vydávání časopisu stejného zaměření v jednom oboru může být povolen pouze jeden, výjimku dostaly časopisy technické, kulturní a náboženské. Spolu s další zásadou, že periodický tisk nesmí být zdrojem zisku jednotlivce či skupiny, tak došlo zákonitě k tomu, že se počet vydávaných titulů omezil a snížil. (Bednařík, Cebe 2006, 32)⁴

Jediným časopisem, se zaměřením na tělovýchovu a sport, který vycházel v Českých Budějovicích po roce 1945, byl *Sokol na Jihočesku*. Je pravda, že regionální periodika politických stran měla pravidelnou sportovní rubriku, obdobně i *Mladý jih* nebo *Technický jih* se sportem zabývaly, ale nikoli v pravidelných rubrikách. K. F. Zieris v té době upozorňoval, že jen velmi omezeně vzniká periodický tisk obsahově zaměřený na tělovýchovu a sport, a domníval se, že příčinou je nesjednocená tělovýchova. (Zieris 1947, 29) Takový názor plně koresponduje se situací v tělovýchovném a sportovním tisku na Československu té doby, neboť až poté, co byl ustaven společný akční výbor Sokola na v únoru 1948, objevila se první čísla časopisu *Sokol na Jihočesku*.

Sokol na Jihočesku vycházel od 1. 3. 1948 každý měsíc s podtitulem *Věstník župy Husovy*. Měsíčník měl rozsah čtyři až šest stran. Z doby, kdy časopis začal vycházet, je tedy zřejmé, že si redaktoři museli být vědomi nové politické reality. Přesto se v obsahovém zaměření časopisu často vraceli jak k prvorepublikové tradici Sokola například odkazem na to, že T.G. Masaryk vstoupil do Sokola v roce 1884, nebo v článcích o sokolství Masaryka. (Sokol 1948, 7/1) S ohledem na charakteristiku předchozích periodik je v tomto případě důležité připomenout, že předchůdcem časopisu *Sokol na Jihočesku* byl *Věstník sokolské župy Husovy*, který - jak jsme již zmínili v přechozí pasáži - vycházel od roku 1911 do roku 1941.

Vzhledem k tomu, že se v létě roku 1948 konal XI. všesokolský slet, reflektovaly tuto skutečnost i články v časopise, zejména se jednalo o přípravy v rámci župních sletů v jednotlivých regionech. Z tohoto pohledu plnil časopis funkci organizačního a informačního zpravodaje. První poválečný slet měl kromě tělesné zdatnosti prezentovat vůli národa k obraně socialismu a k míru. K zajímavostem časopisu patřily kurzívou tištěné články v pravém sloupci, které se zabývaly v té době aktuálními problémy, z nichž jeden podle našeho názoru přetrvával do současnosti, a sice, jak zlepšit vztah k tělovýchově a sportu u mladých lidí. I když většina příspěvků se objevovala bez podpisu či zkratky jména autora, domníváme se, že obsahové zaměření dával časopisu autor úvodních článků na první straně JUDr. Jindřich Autengruber, který byl starostou Československé župy Husovy. (Pavličíková 2014) *Sokol na Jihočesku* přestal vycházet 1. 12. 1948.

Závěr

Z přehledu tělovýchovných a sportovních periodik vyplývá, že se sice některé funkce regionálních médií shodují s funkcemi médií celostátních, přesto je podle našeho názoru zřejmé, že časová a prostorová blízkost představuje významnou zpravodajskou hodnotu a dokazuje, že informace z blízkého okolí jsou pro čtenáře jedním z důležitých aspektů, kvůli kterým se noviny a časopisy sledují. U regionálních

⁴ V Českých Budějovicích krátce po osvobození začaly vycházet jak listy politických stran *Naše svoboda* (národní socialisté), *Jihočeská pravda* (komunisté), *Hlas lidu* (lidovci) a *Jihočech* (sociální demokraté), tak tituly s kulturním a národohospodářským obsahem (*Jihočeský plán*, *Jihočeská kultura*, *Divadelní list*, *Technický jih* – tento časopis byl jediný, který navázal na svou prvorepublikovou existenci, kdy vycházel od roku 1927 až do roku 1941, ke znovu obnovení došlo v roce 1947.

médií se navíc ukazuje, že dokáží informacemi, komentáři, výzvami i doporučeními organizovat místní společenský a občanský život v mnoha jeho oblastech, včetně života tělovýchovného a sportovního. České Budějovice se svým historicky daným dlouholetým soužitím německého a českého obyvatelstva stávají zajímavým předmětem zájmu v řadě oblastí bádání, včetně dějin sportovní žurnalistiky. Jak upozorňuje Jan Štumbauer (2014), nestala se tato problematika dosud příliš frekventovaným tématem sportovní historie jak na celostátní, tak i regionální úrovni. Je to bezpochyby škoda, neboť sportovní a tělovýchovné aktivity českého i německého obyvatelstva se staly nedílnou součástí naší historie. A to přesto, že vzájemné soužití obou národů mělo ve své době tragické vyústění. (Štumbauer 2014, 15) V Českých Budějovicích existovala vedle sebe od devatenáctého století do konce druhé světové války česká a německá periodika nejrozličnějšího zaměření včetně tělovýchovy a sportu. Český tělovýchovný a sportovní tisk byl reprezentován tituly, které se orientovaly jak na jedno speciální odvětví (*Atlet SKCB, Jihočeský atlet*), tak na přehled regionálního, celostátního a světového sportovního dění (*Jihočeský sportovní týdeník*), opomenuto nebylo významné sokolské hnutí (*Věstník Sokolské župy Husovy, Zpravodaj tělocvičné jednoty Sokol I. v Českých Budějovicích, Sokol na Jihočesku*), německý tělovýchovný a sportovní tisk se soustřeďoval na hodnocení činnosti organizace Budweiser Turnverein (později se změnami názvu) včetně podrobných statistik. Informace, které tato periodika přinášela, jsou pro nás dodnes významným zdrojem informací a statistik o sportovním a tělovýchovném dění v našem regionu, a mimo jiné i proto by měla být dalším předmětem badatelského zájmu.

Prameny a literatura

Archivní fondy

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Okresní národní výbor v Českých Budějovicích.

Periodika

Atlet SKCB, roč. I-V, (1934-1939).

Jihočeský atlet, roč. I-V, (1940-1945).

Jihočeský sportovní týdeník, roč. I-XIX, (1922-1941).

Sokol na Jihočesku, roč. I, (1948).

Věstník Sokolské župy Husovy, roč. I-IV (1911-1914), roč. V-XXV (1920-1940).

Zpravodaj tělocvičné jednoty Sokol I. v Českých Budějovicích, roč. I-XIII (1927-1939).

Tištěné prameny

Bericht des Deutschen Turnvereines in Budweis für das 26. bis 31. Vereinsjahr 1889 – 1894.

Bericht des Deutschen Turnvereines 1862 – 1912.

25 let budějovické atletiky 1917 – 1942: výroční zpráva lehkooatletického odboru S. K. Budějovice 1942.

České Budějovice: soukromý náklad, 1943.

Literatura

Bednařík, P., & Cebe, J. (2006). Řízení českých médií v letech 1945 – 1948. In: *Masová média jako předmět odborného zájmu. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*. Praha: Národní muzeum.

Housková, L. (2003). *Kulturně společenská periodika v Českých Budějovicích (1918 – 1938)* (Diplomová práce, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika). Získáno z https://katalog.cbvk.cz/arlbvk/cs/detail-cbvk_us_cat-m0136776-Kulturne-spolecenska-periodika-v-ceskych-Budejovicich-19181939/?disprec=25&iset=1&pg=3

Nedobitý, K. (1959?). *Čtvrtstoletí práce lehkooatletického oddílu TJ. Tatran KOH-I-NOOR Č. Budějovice*. České Budějovice: soukromý náklad.

Pavličíková, H. (2015). *Periodický tisk v Českých Budějovicích v letech 1945 – 1948* (Rigorózní práce, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika). Získáno z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/154321/?lang=en>

Šitnerová, P. (2008). *Českobudějovická periodika (1918 – 1938)* (Diplomová práce, Jihočeská univerzita, České Budějovice, Česká republika). Získáno z file:///C:/Users/Helena/Downloads/DIPLOMOVA+PRACE+Sitnerova%20(2).pdf

Štumbauer, J. (2014). *Dějiny německé spolkové tělesné výchovy a sportu v Českých Budějovicích od poloviny devatenáctého století do roku 1945*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.

Zieris, K. F. (1947). *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis.

PhDr. Helena Pavličíková, CSc.
Katedra společenských věd PF JU
Jeronýmová 10
371 15 České Budějovice
pavlic@pf.jcu.cz